

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM 47lk(1^a, 1-46)
FOND K 46011

Ed.Vilde nim.Tallinna Pedagoogiline Instituut

Pedagoogika ja psühholoogia kateeder

A r n e R ü t t e r

KH - 41

H A R J U - J A A N I K I H E L K O N N A
K O O L I D 1918 - 1940.a.

Juhendaja: professor

L . A n d r e s e n

Tallinn 1989

K46011

S I S U K O R D.

Sissejuhatus	1
Tagasivaade Harju-Jaani kihelkonna koolielule enne 1917. aastat.	4
Harju maakonna koolivalitsusest maakoolidesse saabunud tähtsamad määrused ja ringkirjad.	7
Väljavõtteid kogumikust "Harju Maakoolide Õpetajate Liit 1919-29"	11
Anija algkool	13
Haljava algkool	15
Kehra algkool	17
Kiviloo algkool	19
Perila algkool	22
Pikavere algkool	26
Raasiku algkool	29
Tabelid sttistiliste andmetega	
Anija algkool	30
Haljava algkool	31
Kehra algkool	32
Kiviloo algkool	33
Perila algkool	34
Pikavere algkool	35
Raasiku algkool	36
Helmi Süüsmanni mälestused	37
Haljava kooli õpetaja Theodor Tealmani (Hein Vergo) mälestused	38
Kasutatud allikmaterjalide ja kirjanduse nimestik	42
TAHVLID I-IV	

S i s s e j u h a t u s

Vaadeldava ajajärgu koolielu kohta on arhiivides ja rahva käes materjali märksa rohkem kui seda ühe kursusetöö raames on võimalik käsitleda. Seetõttu ei pretendeerigi antud uurimus erilisele põhjalikkusele vaid püüab vastata põhiliselt küsimusele "Kuidas teostati haridusreform Harju-Jaani kihelkonnas?" Selleks tutvume kõigepealt eelneva perioodi kooli-ajalooga. Head võimalust selleks pakuvad L.Andreseni "Eesti Rahvakoolid 19.sajandil". Tallinn 1974. ja L.Metsise diplomitöö Tallinna Pedagoogilises Instituudis 1969.a. "Harju-Jaani kihelkonna koolid XVIII - XX sajanditel kuni 1917.a.

Järgmiseks võtame vaatluse alla Eesti Vabariigi Haridusministeeriumi määrused ja ringkirjad. Need on osaliselt säilinud Raasiku algkooli kirjakogus 1910 - 1922.a. aga ka ülevaatlikus kogumikus K.Palk ja F.Kanaval "Koolide seadused ja määrused (1918 kuni 1.nov. 1924.a.)".

Lokaalsemat laadi probleemidest saame ettekujutuse maakoolide ja maakonna koolivalitsuse kirjavahetuse põhjal Tallinna Linnaarhiivis.

Tolle aja õpetajate hoiakutest ja teotlustest saame pildi kogumiku "Harju Maakoolide Õpetajate Liit" 1919 - 1929.a. järgi.

Kõige täpsem allikmaterjal iga kooli kohta on x statistilised teatelehed (säilinud Tallinna Linnaarhiivis) ajavahemiku kohta 1924-1940.a. (Raasiku kooli kohta on need olemas alate 1919.a. kooli kirjakogus.) Statistiliste andmete võrdlemiseks kasutame graafilist meetodit. Lisaks eeltoodule pakume veel Riigi Statistike Keskbüroo andmeid kogumikus "Haridus Eestis." (Tallinn 1924.a.) ja mõned kaasaegsete mälestused 20-ndate aastatest.

Uuritud materjalist selgub, et Eesti Haridusreformi olulisemad momendid olid:

- 1) Kooli muutmine emakeelseks.
- 2) Üldise koolisunduse rakendamine koos trahvistustemiga.
- 3) Usuõpetuse viimine vabatahtlikuks õppeaineks.
- 4) Tasuta kooliharidus ja toetused vaesematele õpilastele.
- 5) Kasvatustöö tõhustamine nii koolis kui ka väljaspool kooli (tervishoid, kehakultuur, isetegevus, ekskursioonid j.m.t.)

Põhilisi raskusi kohtadel seoses haridusreformiga valmistasid:

- 1) Õpetajate ebapiisav haridustase ja õpetajate vähesus.
- 2) Koolide kehv majanduslik olukord: ruumipuudus ja ebasanitaarsed tingimused.

1922.a. kirjutas Haljava koolijuhataja J.Vilippus Koolivalitsusele:

"...seismaale rippus kooli hea käekäik otsekohe koolijuhatajast ära kudas see tahtis ja jaksas alaliselt vallanõukogu ees kooli tarvidusi nõuda ja ette panna,nõnda asi kujunesö; ehk see küll koolijuhatajale tihti ainult halba isikuliselt toob..."

Tõepoolest võib 20ndate aastate algul täheldada peaaegu kõigis valdades koolijuhatajate konflikte vallavalitsustega.Kas soodustasid seda sarnased majanduslikud tingimused või sarnased (õpetajate ühingu kooskõlastatud?) nõudmised vallavalitsusele? Nähtavasti tuleb neid lugeda lihtsalt kohanemisraskusteks uute demokraatlikumate tingimustega,sest 20ndate keskpaigaks olid kõigi Harju - Jaani koolide etteotsa jäänud sihikindlad,lugupeetud ja mõjukad juhid,kes valdavalt jäid oma ametisse kuni 40 nda aastani.

Tagasihvaade Harju -Jaani kihelkonna koolielule
enne 1917.aastat.

"Esimene kool Harju-Jaani kihelkonnas alustas tööd 1717.a.Laste õpetamine külakoolides algas XVIII sajandi teisel poolel.Uheaegselt külakoolidega toimus koduõpetus, milline jäi põhiliseks laste õpetamise vormiks kuni XIX sajandi viiekümnendate aastateni.¹⁾

XIX sajandi alguses takerdus külakoolide avamine peamiselt koolmeistrite puuduse taha.Ka katsed rändkoolimeistritega seda puudust leevendada ei andnud soovitud tulemusi.Alles Jädivere seminar²⁾ suutis seda kitsaskohta leevendada ja alates 60-ndatest aastatest töötasid kihelkonnas enam vähem stabiilselt 8 külakooli ca 300 õpilasega.

Järgmiste momentidena, mis oluliselt mõjutasid külakoolide tööd, tuleks mainida koolide üldalpidamise valla kätte minekut (varem mõisa kanda) 80ndate aastatel ja rahvakoolide allutamine Rahvahariduse Ministeeriumile ³⁾.Koos sellega keelati 1887.a.eestikeelne õpetus kõigis koolides ja külakooliharidusega koolmeistrid olid sunnitud tööst loobuma linnakooliharidusega ametivendade kasuks.Eesti keelt oli lubatud tarvitada ainult usuõpetuse ja emakeele tundides.1905.a.revolutsioon tõi kooliellu pisut kergendust:1906.a.lubati algkoolis kahel esimesel õppeaastal tarvitada eesti keelt.⁴⁾

1)L.Metsis "Harju-Jaani kihelkonna koolid" lk 105

2)L.Andresen "Eesti rahvakoolid 19.saj." lk.202

3)L.Metsis "Harju-Jaani kihelkonna koolid" lk.106

4)Eesti Entsoklõpeedia märksõna "Eesti haridusolud"

Alates 1875.a. "Maakoolide seadusest" kehtis kolme aastane koolikohustus, milles osales üle 3/4 kooliealiste laste üldarvust.⁵⁾

Sajandialguse maakoolide tunniplaanist saame ettekujutuse 1901.a. Eestimaa kubermangude jaoks koostatud näidise põhjal, mis sellisena kehtis kuni 1917.aastani.⁶⁾

aeg	esmaspäev			teisipäev			kolmapäev		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
9-10	usuõpetus			usuõpetus			usuõpetus		
10-11	aritmeetika			aritmeetika			vene keel		
11-12	vene keel			vene keel			aritmeetika		
12-13	ema- keel	geo- graafia		emakeel			emakeel		
13-14		1	õ	u	n	a			
14-15	emakeel			ema- keel	geo- graafia		vene keel		
15-16	laulmine			P: võimlemine T: käsitöö			laulmine		

aeg	neljapäev			reede			laupäev		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
9-10	usuõpetus			usuõpetus			usuõpetus		
10-11	vene keel			aritmeetika			vene keel		
11-12	aritmeetika			vene keel			aritmeetika		
12-13	emakeel			ema- keel	ilu- kiri		-		
13-14		1	õ	u	n	a			
14-15	vene ilukiri			emakeel			-		
15-16	P: võimlemine T: käsitöö			laulmine			-		

Ajavahemikul 1900-1917.a. toimus Harju-Jaani kihelkonna vallakoolides õppetöö veel põhiliselt eelmise sajandi 60-ndate lõpul ehitatud hoonetes. Koolmeistrid olid juba valdavalt linnakooli haridusega. Õppetöö kestis 3 aastat aga erandkorras oli võimalik õppida ka veel neljanda talve.⁷⁾

vallakool	koolmeister	alates	haridus	hoone ehitat.
Anija	Robert Känd	1914	Tallinna linnakool	1871
	Elviine Valter	1914	Rakvere tütarl.kool	
Haljava	Johannes Vilippus	1895	Tallinna linnakool	1869
Kehra	Alfred Liigmann	1914	Tallinna linnakool	1850
Kiviloo	Anton Stranberg	1903	Aruküla Kihelk.kool	1867
Peningi	Jaak Kukmann	1903	Tallinna linnakool	1892
Perila	Eduard Ploompuu	1906	Kolga 2.kl. Min.kool	1866
Pikavere	Alfred Reinvald	1903	Min.Kooli ped.klass	1913(!)
Raasiku-Kambi	Rudolf Mänd	1912	Tallinna linnakool	1870

Näeme, et ainuke kool kahe õpetajaga oli Anijal, kuna seal oli kaks klassituba. Ainuke uus koolihoone kihelkonnas oli aga Pikaveres.⁸⁾

- 5) L.Metsis "Harju-Jaani kihelkonna koolid" lk.30
 6) tunniplaan Raasiku kooli kirjastusest 1890-1909.a.
 7) L.Metsis "Harju-Jaani kihelkonna koolid" lk.29.
 8) tabel koostatud L.Metsise "Harju-Jaani kihelkonna koolid" põhjal.

Harju Maakonna Koolivalitsusest maakoolidesse
saabunud tähtsamad määrused ja ringkirjad .

Harjumaa avalikkude algkoolide võrgu teostamise
algetapp. (Materjalid Raasiku kooli kirjastusest)

31. oktoobril 1917. a.

Emakeelne õpetus on kõigis meie rahvakoolides
ametlikult maksma pandud, nagu sellest.... teatanud
5. okt. s. a. Nr. 19 all. See on tähtis ajalooline sünd-
mus meie koolielus. Heade tagajärgede saavutamiseks
peaksivad ühes sellega ka uued õppekavad maksma
hakkama.... Et see veel hulk aega võtab, siis soovitan
Maakonna koolivalitsus esialgselt järgmisi näpunäi-
teid silmas pidada:

1. Kõik õpetus peale Venekeele sündigu õpilaste ema-
keeles.
2. Emakeelse õpetuse tõttu oleks võimalik õpeainetes
kaugemale jõuda, siiski on parem eeskava süvendada
kui laiendada.
3. Tuleks rohkem rõhku selle peale panna, mis meie oma
elu meilt nõuab ja seda kõrvale jätta, mis endise
valitsuse survele meile peale sunniti (iseäranis
Venemaa ajaloos, maateaduses ja usuõpetuses).
4. Võõrakeelne õpetus ei võimaldanud lapse igakülg-
set arenemist
set arenemist, kasvatuse külg lonkas. Emakeelne
kool ei pea üksi õpetama vaid ka kasvatama.

9. jaanuar 1918. a.

Eesti Tööraha koolivalitsuse määrus usuõpe-
tuse ära kaotamise asjus koolis.

19.september 1919.a. Asutava Kogu poolt vastuvõetud määrus koolikohustuse laiendamise kohta 1919/20 a.

1.1919/20 õpiaastal pannakse maksma üldine koolikohustus kõigi vabariigi kodanikkude kohta, kes sündinud aja jooksul 1.spt.1905.a.kunni 31.aug. 1910.a.,kui nad veel neljaastase algkooli kursust ei ole lõpetanud,kui ka nende kohta,kes möödaläinud õpiaastal 3-le esimesele õpiaastala vastavates klassides või jaoskondades õppisid,kuigi nad enne 1.sept.1905.a. on sündinud.

...

3.Vabandamata põhjustel koolikohustuse täitmata jätmise kui ka korratu kooliskäimise pärast langevad süüdlased lapsevanemad või hoolekandjad rahatrahvi alla kooli kasuks 1-10 margani iga puudujätud päeva eest,või - trahvi mittemaksmise korral - kohtuliku karistuse alla arestiga kunni 2 kuuni, mille juures ta määratud trahvirahad sisse nõutakse...

...

5.Kui vaesuse pärast ei suudeta last kooli panna, siis peab kogukond hoolitsema lapse kooliskäimise võimaluse eest.

...

6.Algkoolis õppivaid lapsi ei tohi võtta palgalisesse ametisse.Süüdlased võetakse kohtulikule vastutusele ja langevad rahatrahvi alla kohalise kooli kasuks 100 - 200 marka või aresti alla kunni kolme kuuni.

Haridusministeeriumi korraldusel hakk on üldine koolikohustus maksev 1.oktoobrist 1919.a.

10.oktoober 1919.a.

Täpsustused trahviraha põhjuste ja suuruse kohta.

17.oktoober 1919.a.

Ringkiri õpilaste edasijõudmise hindamisest:

1.Tunnistused antakse kaks korda aastas.

2.edasijõudmishinded: "hea","rahuldav" või "nõrk"

3.mai 1920.a.

Ringkiri õpilastööde näituse korraldamisest.

30.mai 1920.a.

Teade saksa ja inglise keele suvekursustest

õpetajatele (11.juuli kuni 12.august)

4.september 1920.a.

Korraldus Eesti õppekeeleaga koolides esimese

võõra keelena Inglise keelt õpetada.

14.jaanuar 1921.a.

Maakonna koolivalitsus eraldab kehvemate õpilaste

toetuseks 970.000 marka .

1.juuli 1921.a.

Uue tunnikava maksmapanek. (vt.allpool)

12.november 1921.a.

Soovitused õppe abivahendite muretsemiseks.

8,detsember 1921.a.

Tervishoiunõuetest,korralikust toitumisest ja

söögivahaja vajalikkusest koolis.

27.jaanuar 1922.a.

Endiste valla jm.rahvakoolide ümbernimetamisest

algkoolideks vastavalt "Avalikkude algkoolide

seaduse" elluviimise määrusele.

19.veebruar 1922.a.

Õpilaste koolivälisest kasvatustööst.

17.märts 1921.a.

Tervishoiu peavalitsuse määrused kooliarsti tegevuse kohta.

22.september 1922.a.

Täiendav korraldus usuõpetuse õpetamise kohta algkoolides. (21.juunil paluti teateid usuõpetust õppida soovijate kohta)

20.oktoober 1922.a.

Harju maakonna avalikkude koolide õpetajatele ja nende perekonna liikmetele (tasuta) arstiabi andmise kord.

ALGKOO LI TUNNIKAVA

Opeained.	klassid					
	I	II	III	IV	V	VI
Emakeel	6	6	6	5	4	4
Kodulugu	3	3	3	-	-	-
Matemaatika	5	5	5	5	5	5
Looduslugu	-	-	-	4	4	5
Geograafia	-	-	-	2	2	2
Ajalugu	-	-	-	2	2	2
Kodanikuteadus	-	-	-	1-	-	1
I võõras keel	-	-	4	4	3	3
II võõras keel	-	-	-	-	3	3
Joonistamine	2	2	2	2	2	2
Käsitöö	2	2	2	2	2	2
Laulmine	2	2	2	2	2	2
Võimlemine	2	2	2	2	2	2
	22	22	26	30	31	33

Väljavõtteid kogumikust "Harju Maakoolide
Opetajate Liit 1919 - 1929 "

1.märtsil 1919.a. toimus Tallinnas Harju maakoolide
õpetajate liidu asutav kongress 120 osavõtjaga.

Kongressi päevakord oli järgmine: 1.Harjumaa õpe-
tajate liidu organiseerimine.2.Õpetajate aine-
line, õiguslik ja hariduslik seisukord.3.Kooli tervishoid.
4.Õppekavad. 5.Koolitüübid. 6.Koolivalitsus.

1919.a. suvel esitati Asutavale Kogule palganormid.
Uleriiklikule õpetajate kongressile esitati järg-
mised ettepanekud: 1. 4-aastane koolisundus 1919.
a. maksma panna. 2.Koolitöö alguseks määratagu
1.oktoober. 3.Õpetajad sõjaväest õppejõudude puudu-
sel vabastada. 4.Määrused koolimaa kohta (2 tiinu
põllumaad ja 2 looma pidamiseks rohumaad) tehtagu
kooliseaduses aga mitte palgaseaduses. 5.Õpetajate
keskliit astugu ametiühisuse kesknõukogu liikmeks.

1920.a. augustis peetud IV kongressil tuli ilm-
siks, et iseorganisatsioonid edukalt olid töötanud: Jüri, Harju-
-Jaani, Hageri, Kose ja Rapla ühingud.

Harju-Jaani Opetajate Ühing.

Ühingu asutajad liikmed olid Johannes Vilippus,
Rudolf Mänd, Alfred Reinvaldt, Alfred Liigman ja
Jüri Kaik. Asutamiskoosolek peeti Haljava koolimajas
23.märtsil 1919.a. Samal koosolekul valiti esimene
ühingu juhatus järgmises koosseisus: esimees - Joh.
Vilippus, kirjatoimetaja - Rudolf Mänd, laekur - Alf-
red Liigman. Ühingu põhikiri registreeriti 16.mail
1919.a.

1921.a. ja 1922.a. suvel peeti üle kihelkondlikud õpilaste peod ühes koolitööde näitusega. 1923.a. peeti ühingu korraldusel hariduspäev ja kihelkonnakongress. Kongressi otsustest on mõnigi teostunud. 1926.a. 8.mail korraldas ühing Anija 6-kl. algkoolis pedagoogilise päeva proovitundidega. Ühingu juhatusel ja üldkoosolekuil on arutatud pedagoogilisi, metoodilisi, üldhariduslisi ja mitmesuguseid koolisse ja õpetajate organiseerimisse puutuvaid küsimusi. On korraldatud rahvapidusid näitemängude, laulude, kõnede ja muusikaliste ettekannetega, millede sissetulek kulutatud kirjanduse muretsemiseks ja ajakirja "Kasvatus" toetuseks.

Ühingu esimeesteks on olnud Johannes Vilippus 1919-1920.a., Jaak Kukman 1920-1921 a., Rudolf Mänd 1921-1925.a. ja Robert Känd 1925.a. alates.

1926/27. aruandeaastaks olid kõik Harju-Jaani kihelkonnas töötavad õpetajad ühingu liikmeiks ja liikmemaksud korralikult tasutud.

Anija algkool.

Anija külakool on üks kihelkonna vanimaid. Alustades tööd juba 1738.a. katkes kooli tegevus 1803.a. koolmeistri surma tõttu. Uuesti alustas kool tööd 1850.a. 1871.a. ehitati uus kahe klassitoaga koolihoone, mis võimaldas edaspidi 1894.a. ka abikoolmeistri tööle võtta. Anija koolmeistrid olid vallas lugupeetud ja haritud mehed¹⁾. Ka 1918/19 kooliaastal töötasid Anija linnakooli haridusega Robert Känd ja Rakvere linna tütarlaste kooli haridusega Elviine Valter²⁾. Viimane küll lahkus samal aastal ja kolme järgneva aasta jooksul vahetus kolm õpetajat. Siis aga saabus Peterburi kubermangust tagasi sinna 1912.a. siirdunud Karl Känd (endine Raasiku koolmeister) koos abikaasa Annaga³⁾ ja võitis nähtavasti momentaalselt Anija vallarahva usalduse. Karl Känd valiti koolijuhataja ametikohalt tagasiastunud (septembris 1921.a.) noorema venna, Robert Kännu asemele⁴⁾ ja Anna Känd valiti vaatamata tagasihoidlikule haridusele (Jamburgi 8 kl. kommertsikool) õpetaja ametisse.⁵⁾

Näib, et Anna Kännu puhul haridusosakond ei eksinud, kui laskis ta õpetaja ametisse kinnitada sest jaanuaris 1923.a. sooritas Anna Känd Tallinna õpetajate seminaris kutseeksami⁶⁾. Seega on Anija koolis 3 õpetajat: koolijuhataja Karl Känd, tema vend Robert Känd ja abikaasa Anna Känd. Kasvades 1924/25 8-aastal 5-klassiliseks ja järgneval aastal 6-klassiliseks, tekkib aga vajadus veel 4. õpetaja järele. Ilmselt on raske "Kändude dünastiasse" neljandat liiget sobitada ja seetõttu vahetuvad õpetajad üksteise järel:

1924/25 Marie Kandimaa Tallinna õp.seminar 7).
1925/26 Frieda Turp Rakvere õp.seminar 8).
1926/27 Marie Saaberg 9)

1926.a. 4.augustil palub ennast töölt vabastada ka Anna Känd ja tema järglaseks saab Marie Saaberg. 30-ndate aastate alguses,majandusliku kriisi aastatel,kui maakoolide õpetajate palkasid piirati,hakkas Anija algkool jällegi tööle kolme õpetajaga 10). Tähelepanu väärivad veel Riigivanema kingitud "Eesti Entsoklüpeedia" ja kohaliku Piimaühisuse toetused 11)

- 1)L.Metsis "Harju-Jaani kihelkonna koolid" lk 53-59.
- 2)TLA Fond 884,nr.4,s.ü.14,lk.3 ja 4.
- 3)TLA FOND 884,nr.4,s.ü.112,lk.60.
- 4)ib.lk.64 ja 67.
- 5)TLA Fond 884,nr.4,s.ü.164,lk.17 ja 66.
- 6)TLA Fond 884,nr.4,s.ü.223,lk.4.
- 7)TLA Fond 884,nr.4,s.ü.281,lk.25.
- 8)TLA Fond 884,nr.4,s.ü.338
- 9)TLA Fond 884,nr.4,s.ü.396 lk.32.
- 10)koolide statistilised teated.
- 11) ib.

Haljava algkool.

Haljava külakooli ajalugu 1860-ndatel aastatel koolimaja ehitamisega. Oma aja kohta suhteliselt avar ehitis valmis lõplikult 1869.a. sügiseks. Opilaste arv kujunes 30-40 ja püsis sellisena "tsaariaja" lõpuni ¹⁾. Koolmeistritest on tähelepanuväärseim Johannes Vilippus, kes õpetas siin 1895 - 1940. (Peale sõda töötas J. Vilippus Raasiku koolis kuni 1951.a.) Ilmselt suutis ta kõik need keerulised ajajärgud, mida tema õpetamisaeg hõlmab, vastu pidada vaid tänu erilisele visadusele ja tasakaalukusele.

Siiski ei lähe Haljava külakooli "ülekasvamine" algkooliks eriti ladusalt. Seoses neljanda klassi avamisega tuleb 1921.a. jaanuaris teiseks õpetajaks Aliide Gross, kesaga abiellub nii, et ²⁾ sügisel töötab koolis asendusõpetaja A. Tohver ³⁾.

19. oktoobrist 1921.a. aga alustavad Haljallas tööd noored õpetajad: ⁴⁾

Otto Jürgens lõpetanud Tallinna linna poeglaste gümnaasiumi ja 2-kuulised õpetajate kursused ja Helmi Niemann, lõpetanud Tallinna linna õhtukeskkooli ja õpetajate seminari.

Olles õpetajate puudusest üle saanud, hakkab õppetööd segama ruumikitsikus. Selgub, et 1921.a. sügisel jäi 28 last peamiselt ruumipuuduse tõttu Haljava kooli ukse taha ⁵⁾. Alles nüüd õnnestub kolida juba ammu ⁶⁾ õpperuumideks taotletud Haljava mõisa härrastemajasse. Ülekolimisega seotud sekeldused ja (arvatavasti Harju-Jaani õpetajate ühingus

väljatöötatud) õpetajate ühine protest kõrge korteri-
tüüri vastu ⁷⁾ viib aga J.Vilippuse nii teravasse
konflikti vallavalitsusega, mis jõuab isegi kohtulaua
ette. Tõepoolest, 21. aprillil 1922.a. mõistab jaos-
konna rahukohtunik vallavalitsuse liikme Jakob Berg-
manni kolmeks nädalaks vangi koolijuhataja laimamise
eest ⁸⁾. Kuigi vallavalitsus nõuab J.Vilippuse tagan-
damist ei nõustu maakonnaavalitsus sellega motiivide
puudumise tõttu...

1923.a. asub Otto Jürgens edasi õppima Bonni
ülikooli ⁹⁾ ja uueks õpetajaks valitakse J e n n y
T u r p, kes on lõpetanud Rakvere õpetajate seminari
ja Haridusministeeriumi laulu ja muusika kursused. ¹⁰⁾

1924.a. aga valitakse Haljava koolile veel IV
õpetaja. Kaheksmest (!) kandidaadist osutus menukam-
maks T h e o d o r T a a l m a n n (hilisem nimi
H e i n V e r g o) ¹¹⁾.

28.märtsil 1925.a. pühitseb Haljava algkool
J.Vilippuse 50.a. sunni ja 30.a. õpetaja ametis
olemise päeva. ¹²⁾

1926.a. otsustab vallanõukogu kooli õpetajate
arvu tagasi viia kolmele. Lahkuma on sunnitud Jenny
Turp ¹³⁾.

1) XXL. Metsis "Harju-Jaani kihelkonnakoolid" lisa 3.

2) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 143 lk. 21.

3) ib. lk. 39. 4) ib. lk. 47. & 5) ib. lk. 64.

6) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 312, lk. 35.

7) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 195, lk. 4.

8) ib. lk. 89.

9) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 254, lk. 47.

10) ib. lk. 49.

11) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 317, lk. 76.

12) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 370.

13) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 421, lk. 34.

K e h r a a l g k o o l .

Alates 1914.a. töötas Kehra koolis Tallinna linna-
kooli ped. klassi lõpetanud A l f r e d L i i g m a n .¹⁾
Koos IV klassi avamisega tekkis vajadus ka teise
õpetaja järele. Selleks sai esialgu A l m a M u t l i²⁾
kelle aga 1920.a. vahetab välja A d e l e K i r i k -
m a n n³⁾. Kui aga A. Liigmann 1921.a. kevade l
töölt lahkub, tulevad sinna tööle kaks noort nais-
õpetajat:

1. I d a S m i d t (haridus - Paide naisgümnaasium
ja Tallinna õpetajate seminar) saab Kehra algkooli
juhatajaks⁴⁾.

2. M a r i e M e n n i k u s (haridus - Pärnu
naisgümnaasiumi 8-klassi & võimlemise kursused)
saab õpetajaks.⁵⁾

Järgneval, 1922.a. mõlemad abielluvad. Marie Menni-
kus saab uueks perekonnanimeks E h r e n b u s c h⁶⁾
I. Smidt aga lahkub ametist seoses elukoha muutusega.
Koolijuhataja k.t.-ks valib kooli hoolekogu M. Ehren-
busch'i.⁷⁾ Teiseks õpetajaks saab algul F r i e d -
r i c h J ä g e r (kes aga sureb ootamatult) see-
järel aga oktoobris 1922.a. H e r t a E i c h m a n n
(haridus - Rakvere õp.seminar)⁸⁾.

M. Ehrenbuch juhatab kooli valdava osa meie
poolt vaadeldavast perioodist. Vaatamata vähesele
haridusele jätkub tal tarmukust nõuda valleva lit-
suselt kooli majandusliku olukorra parandamist.
Ilmselt on ta lastevanemate hulgas küllalt populaar-
ne

sest kui vallavalitsus 1923.a. suvel korraldab uued koolijuhataja valimised saavutab M.Ehrenbusch hääle-enamuse vaatamata vallavalitsuse hääletustulemuste võltsimisele.⁹⁾

Mis puutub Kehra algkooli majanduslikku olukorda siis oli see küllalt trööstitu. 1921 Kuigi vanast 1878.a.ehitatud hoonest koliti 1920.a. üle tolleaegsesse sordiaretusjaama otsustati det.1921.a. kui koolis õppis juba üle 100 õpilase esimest klassi mitte kooli kutsuda, sest ruumikitsikus ja ebasaniitaarne olukord oli nii suur.¹⁰⁾

Usuõpetuse küsimuses teatas M.Ehrenbusch koolivalitsusele, et Kehras soovivad usuõpetust 58 õpilast 80-nest kuid pole nõus selle eest eratasu maksma, mistõttu pole seni alustatud.¹¹⁾

Oluliselt mõjutas ~~hariduselu~~ terve Kehra alevi arengut, sealjuures ka hariduselu 1938 -ndal käiku lastud Kehre Tselluloosi ja Paperi tehas.

- 1) TLA fond 884, nr. 4, s. ü. 14, lk. 2.
- 2) ib. lk 5.
- 3) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 112, lk. 40.
- 4) ib. lk 73.
- 5) ib. lk 59
- 6) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 164, lk. 19.
- 7) ib. lk 28-35.
- 8) ib. lk. 45.
- 9) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 223, lk. 37.
- 10) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 112, lk. 107.
- 11) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 164, lk. 15.

K i v i l o o a l g k o o l .

1918.a. õppisid Kiviloo lapsed endiselt vanas, 1867.a. ehitatud hoones. Juba 1914.a. peeti uue koolihoone ehitamise plaane kuid sõja tõttu jäid need¹⁾ realiseerimatta. Kooliõpetajaks oli siin juba 1903.a. alates Arukyla kihelkonnakooli haridusega A n t o n S t r a n b e r g²⁾ (sünd. 1877). "Ebatervislike töö ja elutingimuste tulemusena" nagu ta ise koolivalitsusele teatas, haigestus ta raskelt ja 1921.a. märtsis tuli kooli~~ruum~~aaasta ettenähtust varem lõpetada.³⁾

Vallavalitsus hakkas nüüdsest taotlema koolile ruume endises Kiviloo mõisas.⁴⁾ 1921.a. sügisel asendas ajutiselt koolijuhatajat gümnaasiumiharidusega L e o n i d i a S a a r⁵⁾, kuid alates 15 jaan. 1922.a. sai Kiviloo 4-klassilise algkooli juhatajaks E u g e n i e J a a n i t r. L a u k, kes oli lõpetanud Lendleri gümnaasiumi⁶⁾. Kuna kooliruumid asusid endist viisi vanas majas, esitas uus juhataja koos õpetaja L. Kriisbergiga 25. aprillil 1922.a. koolivalitsusele protestikirja⁷⁾, vallavalitsus aga kordas palvet kooli üleviimiseks mõisa ruumidesse kirjeldades vana koolimaja olukorda järgmiselt:
"Kiviloo vana koolimaja, iseäranis klassitoa seinad on viltu vajunud, seinapalgid on mõnest kohast päris läbi mädanenud ja seisavad ainult neile toeks külge kruvitud palkide ja

1) L. Metsis "Harju-Jaani kihelkonna koolid XVIII-XIX saj. Ped. Instituudi diplomitöö 1969.a. lk 77.

2) ib. lk. 76-77.

3) Tallinna Linnaarhiiv. Fond 884, nr. 4, s. ü. 141, lk. 8.

4) Tallinna Linnaarhiiv (TLA) Fond 884, nr. 4, s. ü. 141, lk 19-23.

5) TLA Fond 884, nr 4, s. ü. 91, lk 79.

6) TLA Fond 884, nr 4, s. ü. 141, lk. 96.

7) TLA Fond 884, nr 4, s. ü. 193, lk. 52.

tugede najal üleval. Klassiahi on sisse kukkumas ja annab väga vähe sooja ning ajab vingu sisse. Sellepärast on talvel klass väga külm - vesi ja tint jäätuvad ära".¹⁾

Maakonnavalitsusel olid aga Kiviloo mõisaga teised plaanid ja vallavalitsuse palve jäeb jälle rahuldamata. Pettunud õpetaja L. Kriisberg esitas lahkumispalve. Vastavalt kehtivale korrale toimusid augustis 1922. a. koolijuhataja ametlikud valimised, kus vallavalitsus määras koolijuhatajaks 12. aastase praktikaga J o h a n n e s R e i n g l a s e Kuusema vallast²⁾. Kuni kooliruumide küsimuse lahendamiseni lubati algkoolil nüüd töötada ühe õpetaja ja ainult I-II klassiga, kusjuures III-IV klassi lapsed planeeriti käima Pikavere algkoolis³⁾. Novembris aga selgus, et õõbinisvõimaluse puudumise tõttu lapsed ikkagi Pikavere koolis ei käi⁴⁾.

Sellest õppeaastast on pärit ka mõned faktid, mis iseloomustavad kehtunud määral ka koolielu sisulist külge: oktoobris 1922. a. vastas J. Reinglas Haridusosakonna järelepärimisele, et Kiviloo koolis õpib usuõpetust 2 tundi nädalas 28. lapsest 18.⁵⁾

- 2-5. jaanuarini 1923. a. lubas koolivalitsus J. Reinglasel õppetöö ära jätta seoses VIII laulupeo instrueerimistöödest osavõtuga⁶⁾.

1) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 193, lk. 86.

2) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 193, lk. 116.

3) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 193, lk. 142.

4) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 193, lk. 143.

5) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 193, lk. 92.

6) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 193, lk. 179.

Ka järgneval suvel kordas vallavalitsus palvet
eraldada koolile ruumid mõisas, mis jällegi sai
eitava vastuse¹⁾, kuid novembris 1923.a. teatati
et algkoolile on ~~xxx~~planeeritud mõisa valitseja
maja²⁾. Opilaste arv kasvab ja 11.okt.1924.a. asub
Kiviloo algkoolis tööle teine õpetaja, A l i i d e
K a s k³⁾.

1925.a.taotles vald laenu uue koolimaja ehitamiseks⁴⁾, kuid peale pikka kirjavahetust maakonnavalitsusega piirduti valitsejamaja ümberehitamise kavaga⁵⁾.

Alates 1928/29 õ-a.st töötas Kiviloo algkool
5-klassilisena aasta hiljem aga 6-klassilisena.
1930/31 õ-a.st alates ~~di~~ koolijuhatajaks J u l i u s
K i p p a r, ühtlasi töötab kool samast aastast
alates 3.õpetajaga⁶⁾. Opilaste arv 30-ndatel jäi
80-90 vahele. Materjaalset toetust maakonnalt ja
vallalt sai ligi kolmandik õpilasi.

1) TLA Fond 884, nr.4, s.ü.252, lk.6 ja 12.

2) TLA Fond 884, nr.4, s.ü.252, lk.62.

3) TLA Fond 884, nr.4, s.ü.310, lk.73.

4) TLA Fond 884, nr.4, s.ü.368, lk.36.

5) TLA Fond 884, nr.4, s.ü.485, lk.36.

6) ~~TLA Fond 884, nr.4, s.ü.485, lk.36.~~
Koolide statistilised teated.

P e r i l a a l g k o o l

1918/19 õ-aasta algul oli Perilas asendusõpetajaks K a r l T u u l i k ¹⁾ kuid 29.detsembril 1918 on Perilas uuesti E d u a r d P l o o m - p u u , kes õpetas siin juba 1906 a. alates ,olles vahepeal seotud sõjategevusega.Ed.Ploompuu oli pärit Palverest,Ravila vallast,õppis Kolga 2-kl. ministeeriumikoolis ja sealses pedagoogilises klassis. Kutseeksami andis ta 1907 a. Narva poeglaste gümnaasiumis. ²⁾ Kasvav õpilaste arv tingib ka teise õpetaja töölevõtmise,kelleks saab A n n a T e o - d o r i t r . S a a r Tihvina linna gümnaasiumi haridusega.Ta asub tööle altes 1921 a.jaanuarist. ³⁾ (Samal ajal asub tema õde Leonidia Saar tööle Kivilool ⁴⁾.) Kuna Asutava kogu määruse järgi peavad kõik õpetajad olema oma kohale valitud,siis 1921 a. suvel saabki Perila algkooli juhatajaks valitud M a r t i n J a a n i p. L i i v a ja õpetajaks M a r i a M i i h k l i t r. L i i v a. ⁵⁾

Kuigi Perila koolis töötab nüüd juba kolm õpetajat,ilmub 16.sept. 1921 a. Harju Maakonnakoogu otsus ,mille põhjal "Harjumaa avalikkude algkoolide võrgu täieliku teostamise sihil tuleb asutada Peningi vallas Pikavere algkool,5.klassi ja 4.õpetajaga endiste Perila ja Pikavere vallakoolide ühendamise teel,asukohaga Pikavere mõisas. ⁶⁾

1) TLA Fond 884,nr 4,s.ü.41, lk.2.

2) L.Metsis "Harju-Jaani kihelkonna koolid" lk.87.

3) TLA Fond 884,nr 4,s.ü.91, lk.71.

4) TLA Fond 884 nr.4,s.ü.91, lk.79.

5) TLA Fond 884,nr 4,s.ü.141, lk.38.

6) TLA Fond 884,nr 4,s.ü.141, lk.65.

Tundub, et kahe naaberküla koolide ühendamine ei läinud kergesti. Siit alates hakkasid Perila koolis suured segasused. 1922.a. kevadtalvel teatavad Perila õpetajad Mart ja Maria Liiva ning Ed. Ploompuu, et nad ei ole rahul korterioludega.⁷⁾ Kuna vallal ei ole nähtavasti võimalik nende soovidele vastu tulla, siis palub Mart Liiva 26. augustil ennast vabastada.⁸⁾ Samuti esitab Ed. Ploompuu lahkumispalve, et siirduda Maardu algkooli juhataja kohusetäitjaks.⁹⁾ Ka Pikavere õpetaja Alfred Reinvald soovib ametist lahkuda 1. aug. 1922.a.¹⁰⁾ Nüüd asub Perila koolis tööle A g n e s T a l l p s e p p - juhataja k.t.-ks.¹¹⁾ Valimised toimuvad 20. nov. ja selle tulemusena saab juhatajaks Karl P ä r t e l - p o e g . Kutsetunnistuse puudumise tõttu aga ei kinnita haridusosakond teda ametisse ja ta jääb samuti k.t.-ks.¹²⁾ 1923.a. kevadtalvel kui Perilas on õpetajaks Maria Liiva ja juhatajaks Karl Pärtelpoeg toimub esimene suurem konflikt. Näib, et selle põhjustajaks on Maria Liiva, kes ei täida koolijuhataja korraldusi ja enne Lihavõttepühi lõpetab koolitöö omavoliliselt varem.¹³⁾ (Meenutame, et e e l m i n e koolijuhataja oli ikkagi M. Liiva abikaasa.) Koolivalitsus avaldab nii K. Pärtelpojale kui M. Liivale noomituse aga juba süüdistab M. Liiva vallavalit-
sust ebaseaduslikus tegevuses.

7) TLA Fond 884, nr 4, s. ü. 193 lk. 27

8) TLA Fond 884, nr 4, s. ü. 193 lk 121.

9) TLA Fond 884 nr 4, s. ü. 193 lk 123.

10) TLA Fond 884 nr 4, s. ü. 193 lk 91.

11) TLA Fond 884 nr 4, s. ü. 193, lk 147.

12) TLA Fond 884 nr 4, s. ü. 193, lk 162.

13) TLA Fond 884, nr 4, s. ü. 252, lk 32-34.

Konflikti lahendamiseks soovitab Haridusosakond M.Liivat omal soovil töölt lahkuda ¹⁴⁾, mida viimane aga ei kiirusta tegema. K.Pärtelpoeg vahetab elukohta ja käib Perilas ainult pühapäeviti. ¹⁵⁾ Nõnda viisi ei saa ta muidugi täita koolijuhataja kohuseid. Tundub nagu oleks M.Liiva endale koolijuhataja ameti lõpuks kätte võidelnud - mõnelele paberitele jõuab ta koolijuhataja eest isegi alla kirjutada ¹⁶⁾. Aga Maakonna Koolivalitsus otsustab järgmisest aastast ikkagi ühendada Perila ja Pikavere koolid. Seetõttu korraldatud koolijuhataja valimistel 28.juulil saab Pikavere ühendatud algkooli juhatajaks A l f r e d R e i n v a l d -aasta eest töölt lahkunud Pikavere kooli õpetaja. Samadel valimistel kandideerinud 30.aastase õpetajapraktika kuid vähese haridusega A l e k s a n d e r F e l d b a c h otsustab hakata Perila klasside õpetajaks. ¹⁷⁾ Maria Liiva lahkub ametist ja näib et selleks kotraks on rahu majas. Feldbach organiseerib Perilas noorsoo karskustühingu ja taotleb 1925.a. õpetaja II järku. ¹⁸⁾

Koolijuhataja A.Reinvald ei ole aga rahul Al. Feldbachi tööga. Nii olevat Perilas vahete-vahel salaja tunde ära jäetud ja ka õpilaste teadmiste tase on madal. ¹⁹⁾ Hiljem kinnitab seda ka koolinõunik Johanson. ²⁰⁾

- 14) TLA Fond 884, nr 4, s. ü. 252, lk 46.
- 15) TLA Fond 884, nr 4, s. ü. 252, lk 50.
- 16) TLA Fond 884, nr 4, s. ü. 252, lk 56.
- 17) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 252, lk 65.
- 18) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 368, lk 13.
- 19) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 368, lk 39.
- 20) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 368, lk 93.

Feldbach omakorda süüdistab kooli hoolekogu ebaseaduslikus tegevuses. Mäletavasti tegi seda ka M. Liiva. Ei ole välistatud et neil süüdistustel on ka mingit alust, kuid tekkinud terava konflikti tulemusel ei jää Feldbachil muud üle kui lahkuda ametist.²¹⁾ Muuseas toimus aasta hiljem kohtuprotsess A. Feldbachi üle, kus tunnistajatena osalesid ka Peningi valla õpetajad. Täpsemad andmed selle protsessi kohta meil kahjuks puuduvad.

Seega tuleb 1925.a. suvel korraldada jälle õpetaja valimised, kus sõelale jääb M a r i a J o o - s e p i tr. L a a s t Rakvere ped. kursuste lõpetanu²²⁾, kuid loobub millegipärast kohast ja ajutiseks õpetajaks määratakse J o h . A k k a t u s. Asunud aga tööle soovib ta juba 18. oktoobril perekondlikel põhjustel" töölt lahkuda.²⁴⁾ Peale teda on õpetajaks veel mõnda aega G r e t h e n T a m - b e r g²⁵⁾, seejärel Tallinna seminari lõpetaja A l i i d e A m m u s.²⁶⁾ 1926.a. jaanuaris vaheatab (!) A. Ammus oma töökohad L i n d a T i n i t s - iga Palverest. Edaspidi toimunud valimistel jääbki kohale Linda Tõnise tr. tinits, kes on lõpetanud Tallinna õpetajate seminari.²⁷⁾ 1927.a. jaanuaris aga otsustab Haridusosakond avada uuesti Perila algkooli nelja klassi ja ühe õpetajaga, kelleks jääb L. Tinits. 1936.a. ühendatakse aga Perila klassid²⁹⁾ jälle Pikavere algkooliga.

21) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 368, lk. 71.

22) ib. lk. 73

23) ib. lk. 77.

24) ib. lk. 98.

25) ib. lk. 130.

26) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 368, lk. 102

27) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 426, lk. 4.

28) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 485, lk. 32.

29) statistilised teated.

P i k a v e r e a l g k o o l .

1918.a. detsembri s töötas Pikavere kooli õpetajana A l f r e d R e i n v a l d .¹⁾ Kuigi vahepeal sõjas käinud, oli ta siin juba km 1903.a. saadik ametis. Lõpetanud Järvakandi 2 kl. ministeeriumikooli tegi ta kutseeksamid 1907.a. Nerva Poeglaste Gümnaasiumi juures.²⁾ Nagu näha oli senini Pikavere kool tema käe all edukalt arenenud. 1910.a. muudeti Pikavere vallakool 1.klassiliseks ministeeriumikooliks, ehitati uus, kivist koolihoone ja võeti tööle kooliteenija.³⁾ Nüüd, peale sõda aga osutus see koolimaja juba kitsaks, mistõttu tehakse 1919.a. oktoobris ettepanek avada "kõrgem rahvakool" Pikavere mõisa valitseja majasse.⁴⁾ Samal ajal avati ka Urvaste külas üks klass - Pikavere kooli osakonnana. Raskeks osutus aga abiõpetaja leidmine. 1920.a. jaanuaris võeti küll ajutise õpetajana tööle Louise G o l d m a n n ⁵⁾, kuid juba sama aasta detsembris kurdab A.Reinvald haridusosakonnale et vaatamata neljakordsetele valimistele ei ole õpetajat saadud.⁶⁾

Mäakonna koolivalitsus seadis aga sihiks Pikaveres (ühendatud) algkooli väljaarendamise Perila kooliga ühendamise teel.⁷⁾ Selleks korraldati taotlust mõisa ruumidele, mis lõpuks 10.juulil 1922.a. ka kätte saadi (osaliselt).⁸⁾

1.augustist 1922.a. aga lahkus ametist A. Reinvald.

Põhjuseks olid nähtavasti arusaamatused kaasõpetajate ja vallavalitsusega.⁹⁾ Tema asemel hakkab nüüd tööle M a r t a E l l m a n n¹⁰⁾.

Seoses üleriigilise küsitlusega usuõpetuse asjus saame teada, et nov. 1922. a. õppis üldse Pikaveres 40, Perilas 33 ja Urvastes 20 last. Arutelule ilmus 44 lapsevanemat ja nendest pool-¹¹⁾das usuõpetust 20! Selle piirkonna usulist leigust seletab arvatavasti suur kaugust kirikutest (Nii Harju-Jaani kui Kose kirikuni on Pikaverest 15 km.)

Kuna Pikaver kool sai endale planeeritust x vähem mõisa ruumisid siis lubab haridusosakond kuni ruumide küsimuse lahenumiseni töötada: I ja II klassiga endises Pikavere koolimajas, III ja IV klassiga Pikavere mõisas. V ja VI õppeaasta lastele tuleb võimaldada ajutiselt õppida Aruküla koolis.¹²⁾

7. märtsil 1922. a. teatab M. Ellmann koolivalitsusele, et mõisakool on ilma kütte ja valgustusega (petrooleum!), sest vald ei täida oma kohustusi.¹³⁾ Muidugi sai nii kütte kui valgustuse asi nüüd kähku korda kuid 1923. a. juulis lahkus M. Ellmann ametist.¹⁴⁾

Koolivalitsusel oli aga tõsine plaan panna järgnevast sügisest tööle Pikaveres 5-klassiline algkool ja selleks korraldatud koolijuhataja valimistel võitis A l f r e d R e i n v a l d,¹⁵⁾

kes nagu mäletame, lahkus aasta eest õpetaja ametist. Septembris valiti Urvaste klasside õpetajaks Tartu keskkooli haridusega a d e l e K a t t a i .¹⁶⁾ Paistab, et ta tuli oma tööga hästi toime, sest järgmisel suvel valitakse ta ka Pikavere mõisa klasside õpetajaks.¹⁷⁾

1925/26 õ-aastal avatakse peale suuri vaidlusi Pikavere algkoolis ka VI klass.

- 1) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 41, lk. 2.
- 2) L. Metsis "Harju-Jaani kihelkonna koolid" lk. 95.
- 3) ib. lk. 96.
- 4) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 41, lk. 46.
- 5) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 91, lk. 2.
- 6) ib. lk. 65.
- 7) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 141, lk. 65.
- 8) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 192, lk. 10.
- 9) ib. lk. 91.
- 10) ib. lk. 131.
- 11) ib. lk. 94.
- 12) ib. lk. 144.
- 13) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 252, lk. 16.
- 14) ib. lk. 53.
- 15) ib. lk. 65.
- 16) ib. lk. 72.
- 17) TLA Fond 884, nr. 4, s. ü. 310, lk. 57.

R a a s i k u a l g k o o l

(andmed põhinevad Raasiku kooli kirjakogul 1912-22)

1918/19 6-aastal tegutses Raasiku kool 3-klassilisena, vanas 1870.a. ehitatud kivimajas, kus oli peale kahe klassiruumi veel toad ja abiruumid õpetaja ja kooliteenri jaoks. Puudustena näeb koolijuhataja R u d o l f M ä n d valguse vähesust, võimlemisruumi, käsitööriistade, magamistubade ja mänguplatsi puudumist. Ka koolipinke on vähe.

1919.a. sai Raasiku kool oma endise talukoha tagasi, mida Läti karjamõisa jagamisel veel täiendati juurdelõikega. Koolitalu suuruseks sai nüüd 15 ha.

21.septembril 1919.a. toimus valla hariduskogu koosolek, kus valiti koolile teine õpetaja. Selleks sai S e r a f i m e L e m a n , kes kevadel oli lõpetanud Tartu õpetajate seminari juures asuvad kursused. Ta oskas veel vene ja saksa keelt.

1920.a. aprillis korraldati koolipidajatele tulu-dest osteti koolile klaver. Kevadel käidi ekskursioonil Jägala -Joal ja Tallinnas.

1921. . . osteti koolile esimesed kaheistmelised koolipingid.

Usuõpetuse tunde hakkab andma Harju-jaani koguduse õpetaja N e i m a n n .

1923.a. kevadest kannab Serafine Leman uut perekonnanime - Mänd!

Anija algkool. Juhataja Karl Känd 1921-1939.

õ-aasta	klasse	komp- lekte	õpeta- jaid.	õpilasi		Rmt. kogus
				P	T	
1923/24	4	3	3	55	56	255
1924/25	5	4	4	58	66	275
1925/26	6	4	4	65	75	283
1926/27	6	4	4	73	67	280
1927/28	6	4	4	63	69	251
1928/29	6	4	4	64	64	131
1929/30	6	4	4n	59	68	67
1930/31	6	3	3	61	59	62
1931/32	6	3	4	67	65	82
1932/33	6	3	3	62	60	177
1933/34	6	3	3	64	64	141
1934/35	6	3	3	60	60	162
1935/36	6	3	3	56	58	196
1936/37	6	3	3	59	49	272
1937/38	6	3	3	60	55	363
1938/39	6	3	3	53	53	370
1939/40	6	3	3	61	46	454

Haljava algkool. Juhataja Johannes Vilippus 1919-40.

õ-aasta	klasse	komp- lekte	õpeta- jaid.	õpilasi		Rmt kogus
				P	T	
1923/24	6	3	3	60	49	110
1924/25	6	4	4	68	51	195
1925/26	6	4	4	69	56	257
1926/27	6	3	3	55	52	287
1927/28	6	3	3	48	38	317
1928/29	6	3	3	49	37	356
1929/30	6	3	3	40	39	398
1930/31	6	3	3	37	44b	436
1931/32	6	3	3	39	44	376
1932/33	6	3	4	43	43	458
1933/34	6	3	3	42	49	456
1934/35	6	3	3	50	47	471
1935/36	6	3	3	47	44	358
1936/37	6	3	3	50	46	390
1937/38	6	3	3	50	44	417
1938/39	6	3	3	46	40	466
1939/40	6	3	3	41	39	338

Kehra algkool. Juhataja Maria Ehrenbusch 1922 -35

Leopold Matt 1935-40

õ-aasta	klasse	komp- lekte	õpeta- jaid.	õpilasi P T	Rmt kogus
1923/24	4	2	2	41 41	345
1924/25	4	2	2	39 42	367
1925/26	4	2	2	45 39	367
1926/27	4	2	2	35 40	390
1927/28	4	2	2	37 44	224
1928/29	5	3	3	46 49	143
1929/30	5	3	3	53 47	182
1930/31	6	3	3	50 60 60	208
1931/32	6	3	2	57 56	390
1932/33	6	3	3	49 64	484
1933/34	6	3	3	49 60	473
1934/35	6	3	2	56 47	353
1935/36	6	3	3	57 52	360
1936/37	6	3	3	57 56	385
1937/38	6	4	4	73 68	443
1938/39	6	5	5	87 77	569
1939/40	6	5	6	88 87	607

Kiviloo algkool. Juhataja Johannes Reinglas 1921-30

Julius Kippar 1930-40

õ-aasta	klasse	komp- lekte	õpeta- jaid.	õpilasi P T	Rmt kogus
1923/24	2	1	1	16 15	60
1924/25	4	2	2	26 23	60
1925/26	4	2	2	31 17	70
1926/27	4	2	2	25 13	90
1927/28	4	2	2	26 14	90
1928/29	5	2	2	29 21	90
1929/30	6	2	2	31 26	90
1930/31	6	2	3	44 27	90
1931/32	6	2	3	40 33	78
1932/33	6	3	3	44 43	189
1933/34	6	3	3	47 45	203
1934/35	6	3	3	50 33	205
1935/36	6	3	3	47 35	231
1936/37	6	3	3	47 41	294
1937/38	6	3	3	46 42	318
1938/39	6	3	3	43 33	378
1939/40	6	3	3	42 40	460

Perila algkool. Juhataja Linda Tinitis 1927-36.

õ-aasta	klasse	komp- lekte	õpeta- jaid.	õpilasi		Rmt. kogus
				P	T	
1927/28	2	1	1	17	16	22
1928/29	2	1	1	12	6	23
1929/30	3	1	1	19	12	60
1930/31	3	1	1	21	11	58
1931/32	3	1	1	14	15	82
1932/33	3	1	1	14	16	152
1933/34	3	1	1	16	12	185
1934/35	3	1	1	15	12	204
1935/36	3	1	1	23	10	207

Pikavere algkool. Juhataja Alfred Reinvald 1922-40

õ-aasta	klasse	komp- lakte	õpeta- jaid.	õpilasi P T		Rmt. kogus
1923/24	4*	3	3	57	45	30
1924/25	5*	4	4	69	74	37
1925/26	6*	4	4	56	69	71
1926/27	6*	4	4	54	62	102
1927/28	6	3	3	33	45	142
1928/29	6	3	3	36	52	154
1929/30	6	3	3	44	48	192
1930/31	6	3	3	51	43	217
1931/32	6	3	3	58	45	218
1932/33	6	3	3	54	44	260
1933/34	6	3	3	49	52	263
1934/35	6	3	3	55	50	276
1935/36	6	3	3	54	55	325
1936/37	9*	42	4	79	63	406
1937/38	9*	4	4	76	67	442
1938/39	9*	4	4	74	68	470
1939/40	9*	4	4	63	68	520

* -juurde on arvestatud ka Perilas töötavad klassid.

Raasiku algkool. Juhataja Rudolf Mänd 1918 - 40.a.

õ-aasta	klasse	komp- lekte	õpeta- jaid.	õpilasi P T		Rmt. kogus
1918/19	3	1	1	29	31	?
1919/20	4	2	2	45	44	?
1920/21	4	2	2	44	47	?
1921/22	4	2	2	30	53	?
1922/23	4	2	2			
1923/24	4	2	2	37	35	194
1924/25	4	2	2	40	30	209
1925/26	4	2	2	32	33	232
1926/27	4	2	2	32	31	223
1927/28	4	2	2	28	26	276
1928/29	5	2	2	24	22	293
1929/30	5	2	2	32	23	292
1930/31	6	2	2	36	25	318
1931/32	6	2	2	32	29	330
1932/33	6	2	2	27	29	324
1933/34	6	2	2	30	28	341
1934/35	6	2	2	30	27	352
1935/36	6	2	2	37	32	369
1936/37	6	2	2	36	31	384
1937/38	6	2	2	40	30	386
1938/39	6	2	2	40	31	428
1939/40	6	2	2	40	27	490

HELMİ SÜÜSMANNI MÄLESTUSED.

Hakkasin Haljava koolis käima 1919.aasta sügisel. Poolteist talve sain käia kodu lähedal vanas koolimajas. Seal olid vanad, 4-6 istmelised koolipingid, ilma seljatoeta. ilma seljatoeta. Õpetajal oli kantseel ehk kateeder. Kui õpetaja Vilippusel oli ära käimist, kutsus ta asendajaks õpetaja Rudolf Männi Raasiku koolist. See oli kuri mees ja karkis nii, et kateeder värises.

Esiialgu loeti hommikupalvet. Haljava koolis andis usuõpetust köster Osvald Nessel. Kui sumin klassis suureks läks, ütles ta õpilastele "Tasa isandad!". Kord kui Nessel kooli tuli oli klass tühi. Aga õpetaja Vilippus ei teinud meile selle eest midagi sest usuõpetus oli vabatahtlik õppeaine.

1921.aasta jaanuaris kolis kool endisesse Haljava mõisa hoonesse. Sügisel aga tulid uued õpetajad Helmi Nielmann ja Otto Jürgens. Õpetaja Jürgens ütles neljanda klassi õpilastele "teie". Kui ta kahe aasta pärast ära läks, tuli tema asemele õpetaja Jenny Turp, kes pidas lugu ainult laulmise ja joonistamise tundidest. Pidudel kasutati "amorposti". Õpilased joonistasid postkaarte, mis läksid amorposti tarbeks müügile. Kord tekkis ühel õpilasel portree joonistamisega raskusi. Õpetaja Turp võttis tema vihiku ja joonistas sinna üks-kaks-kolm loomutruu klassivend Tomandri portree.

Kolmandast klassist algasid saksa keele, viiendast inglise keele tunnid. Vene keelt koolis ei õpetatud. Eksamid olid ainult peale neljandat ja kuueandat klassi.

(Haljavas 1987.a.)

HALJAVA KOOLI ÕPETAJA THEODOR TAALMANNI,
EESTISTATUD NIMEGA HEIN VERGO MÄLESTUSED

Koolinõunikust

Kooli külastas kord aastas koolinõunik. Harju maakond oli jaotatud kaheks koolinõuniku piirkonnaks: Ida- ja Lääne-Harju. Kumbatki piirkonda teenindas üks koolinõunik. Kõik need ennesõjaaegsed aastad, mil ma töötasin Harjumaal, tegutsesid seal koolinõunikena Johanson (hiljem Juhandi) ja Summer. Ida-Harju kooli, järelkult ka Haljava kooli käis revideerimas Juhandi. Aeg-ajalt neid vahetati - Juhandi viidi Lääne-, Summer toodi Ida-Harju piirkonda. Revideerimine käis algul vanamoodi, s.t. samal meetodil, nagu tegid seda tsaariaegsed rahvakoolide inspektorid: tulid tundi, kuulasid tunnikäiku ja esitasid õpilastele ka omapoolseid küsimusi. Hiljem, alates 1928. aastast, kui koolialal hakati eksperimenteerima uuen- dustega, muutsid ka koolinõunikud oma tööstiili: ^qhkati revideerimisel kasutama testisid. Koolinõunik jagas õpilastele välja trükitud lehed küsimustega, millele õpilased pidid kirjalikult vastama. Iga õppeaine jaoks oli oma test. Ei õpetajad ega õpilased teadnud ette, millisest aineist test võib tulla. Küsimusi oli harilikult sada, et oleks lihtsam arvutada õigete vastuste protsenti. Loodusõpetuses, geograafias ja ajaloo osas olid testi küsimused jaotatud kolme liiki:

- 1) täitetest, s.o. täita lüngad testis või vastata küsimustele;
- 2) õige-vale test, kus õpilane pidi otsustama kas testis esitatud väide oli õige või vale;

3) valiktest, kus õpilasel tuli kolmest või neljast vastusest õige valida.

Matemaatika testis oli sada küsimust ja lihtsat ülesannet, saksa keele testis sada sõna tõlkimiseks.

Testidega revideerimine sundis ka õpetajaid oma õpilaste teadmisi kontrollima testide abil, mida nad ise koostasid ja paljundasid. Õpetajatele tõi see muidugi palju tööd juurde aga õpilaste omandatud teadmiste tase andis selgema pildi. Kui meil kehtestati nõukogude kord, keelati testide tegemine ära.

Neist kahest koolinõunikust hindasid õpetajad paremaks Juhandit. Ta oli vaikne, tasakaalukas mees, kelle nõuandeid meeleldi kuulati. Soosikuid õpetajate hulgas tal polnud. Küll aga oli neid Summeril. Oma nõuetes ei olnud Summer sugugi järjekindel. Ühel aastal nõudis kategooriliselt, et klassiakendel olgu kardinaad ees, järgmisel aastal aga pahandas samas koolis, et miks need kardinaad seal akende ees ripuvad - varjavad ainult valgust. Ta oli ka suur gurmaan, pidas lugu heast toidust. Mida paremini koolijuhataja oskas härra koolinõunikku kostitada, seda paremini viimane seda kooli ka hindas. 1944. aastal Summer evakueerus Saksamaale, Juhandi aga jäi kodumaale ja elas kõrge vanuseni.

Lastevanemate koosolekud, õppenõukogu ja hoolekogu.

Nagu kõigis maakoolides nii ka Haljava koolis juhtisid kooli siseelu kaks instantsi: õppenõukogu ja hoolekogu. Mõlemad valiti sügisesel lastevanemate koosolekul. Hoolekogu oli 3-5 liikmeline, õppenõukogu koosnes muidugi õpetajatest ja ühest lastevanemate esindajast. Hoolekogu tegeles kooli majandusalaste küsimustega: aitas koostada kooli eelarve, kinnitas oma allkirjaga ja esitas vallavalitsusele. Hoolekogu kompetentsi kuulusid ka remondiküsimused - kooli juhatajal polnud vaja otsida töömehi ja remondimaterjale. Hoolekogu käis koos kord kuus sest hoolekogul oli õigus määrata trahvi neile vanematele, kelle lapsed põhjuseta koolist puudusid. Trahvimäär oli tavaliselt 20 senti iga päeva eest. Õppenõukogu koosolekud toimusid harvemini, sageli ainult kolm korda aastas: sügisel koolitöö algul, enne jõule I poolaasta lõpul ja kevadel kooliaasta lõpul. Õppeasjade hindet panid välja õpetajad, käitumise hindamisel tuli arvestada ka lastevanemate esindaja arvamust. Kõige sagedamini valiti hoolekogu esimeheks Ülevainu peremees Jakob Bergmann, esindajaks õppenõukogusse Villem Virgebau. Ühel koosolekul nurises J. Bergmann selle üle, et lastel kulub väga palju vihikuid ja soovitas uuesti kasutusele võtta tahvlid ja krihvliid nagu tsaariaegse kooli esimeses klassis.

Kooli ekskursioonidest.

Oli saanud tavaks, et igal kevadel pärast õppetöö lõppu korraldati VI klassi lõpetajatel ekskursioon. Raha selleks saadi koolipeo sissetulekutest. Raudteel sõiduks said õpilaste ekskursioonid 50% hinnaalanduse. Koolijuhataja Vilippus ise ekskursioonile kaasa ei tulnud jättes selle nooremate õpetajate korraldada. Mõnda neist mäletan. 1925. aasta kevadel käisime marsruudil Raasiku - Narva - Oru - Toila - Valaste - Kohtla - Raasiku, kestvusega kolm päeva. Lapsed said näha Narva koske, ilusat Pühajõe orgu Toilas, kõrget Paekallast Toilast Valasteni, Kohtla põlevkivi kaevandust ja esimest õlivabrikut. 1927. a. kevadel tegime pike jalgsimatka Haljavast Loksale. Ühe päevaga sinna ei jõudnud, ööbisime endises Kolga kõrtsis. Vilippuse soovitusel külastasime ka tema isatalu Kolga külas. Teise öö veetsime Loksa koolimajas. Järgmisel hommikul sõitsime väiksel reisiaurikul Loksalt Tallinna. Meresõit oli elamuseks kõigile õpilastele, kuid mitmed neist jäid merehaigeks - üks seegi oli omamoodi kogemus. Tallinnas jõudsime enne rongi väljumist käia veel Pika Hermannini tornis, - sel ajal oli see veel lubatud.

Kasutatud allikmaterjalide ja kirjanduse nimestik.

I T a l l i n n a l i n n a a r h i i v (T L A)

Harju maavalitsuse haridusosakond
(Harju maakonnakoolivalitsus)

Fond nr.884 inventarinimistu nr.4.

Peningi vald s.ü.nr 41,91,141,193,252,310,368,
426,485.

Raasiku vald s.ü. nr 43,93,143,195,254,312,370
428,487.

Anija vald s.ü.nr 63,112,164,223,281,338,396,455.

Koolide statistilised teated 1924 - 1940.a.
s.ü. nr 1063 - 1077.

II K i r j a n d u s

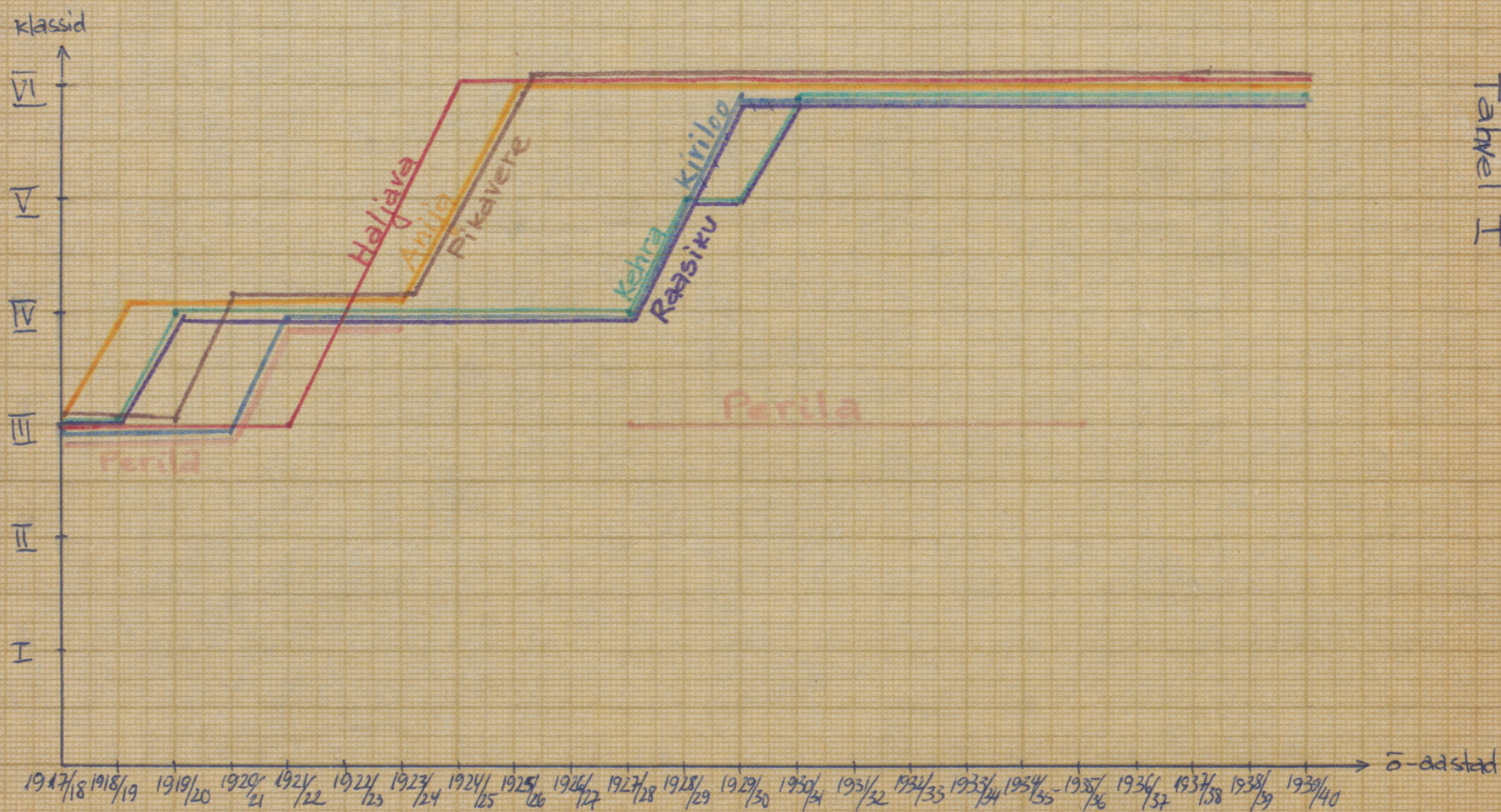
1) Andresen, Lembit "Eesti rahvakoolid 19.sajandil". Tallinn 1974

2) Metsis, Lea "Harju-Jaani kihelkonna koolid
XVIII - XX sajanditel. (1917.aastani)
Tallinna Ped.Instituudi diplomitöö 1969.a.

3) Harju Maakoolide Opetajate Liit 1919-1929
Tallinn 1930.a.

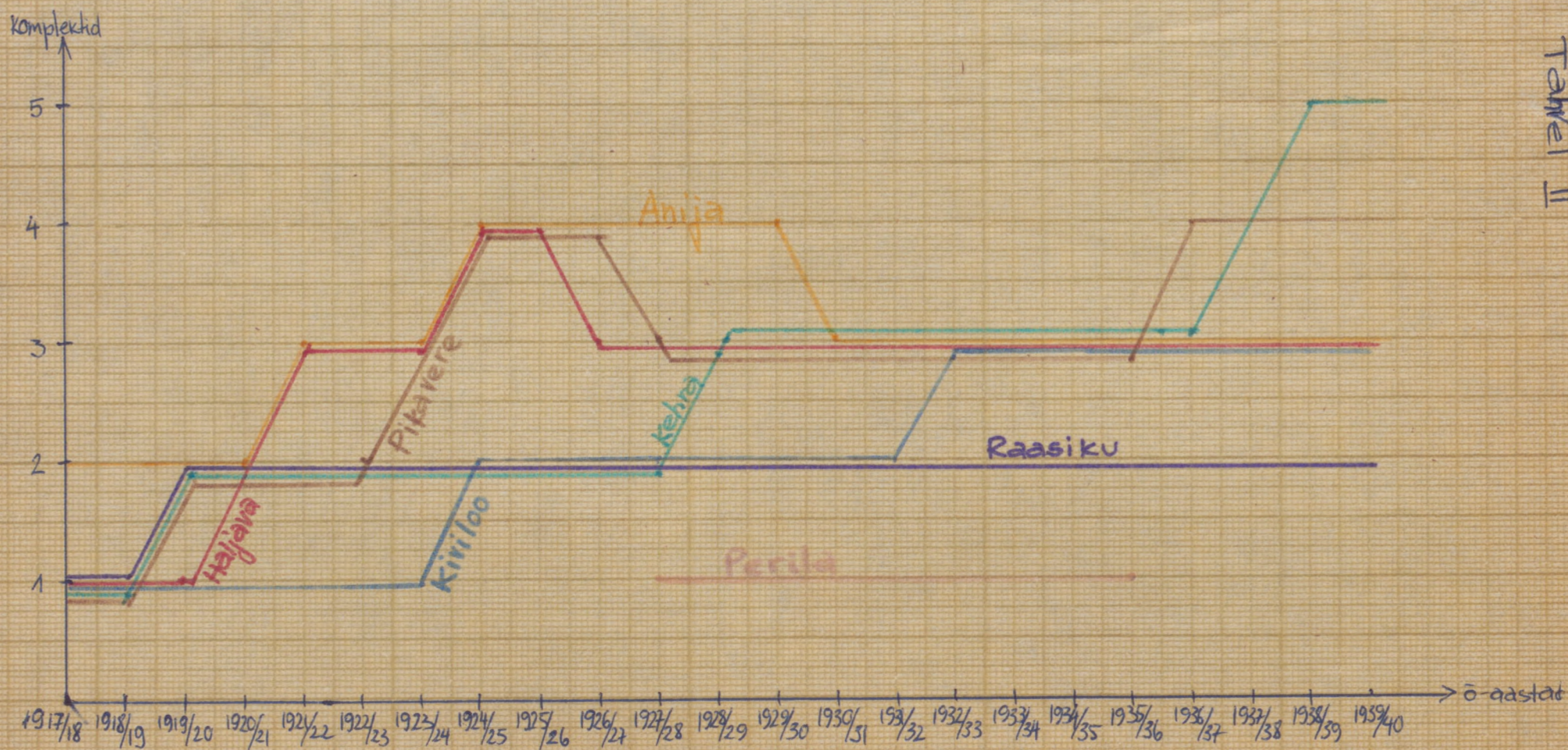
4) Нарядъ въخواستующъ бывша гна
Разумъ - Камненского бол.училища
1910-1922. ("Raasiku kooli kirjakoju")

Klasside arv Harju-Jaani kihelkonna algkoolides 1918-1940.

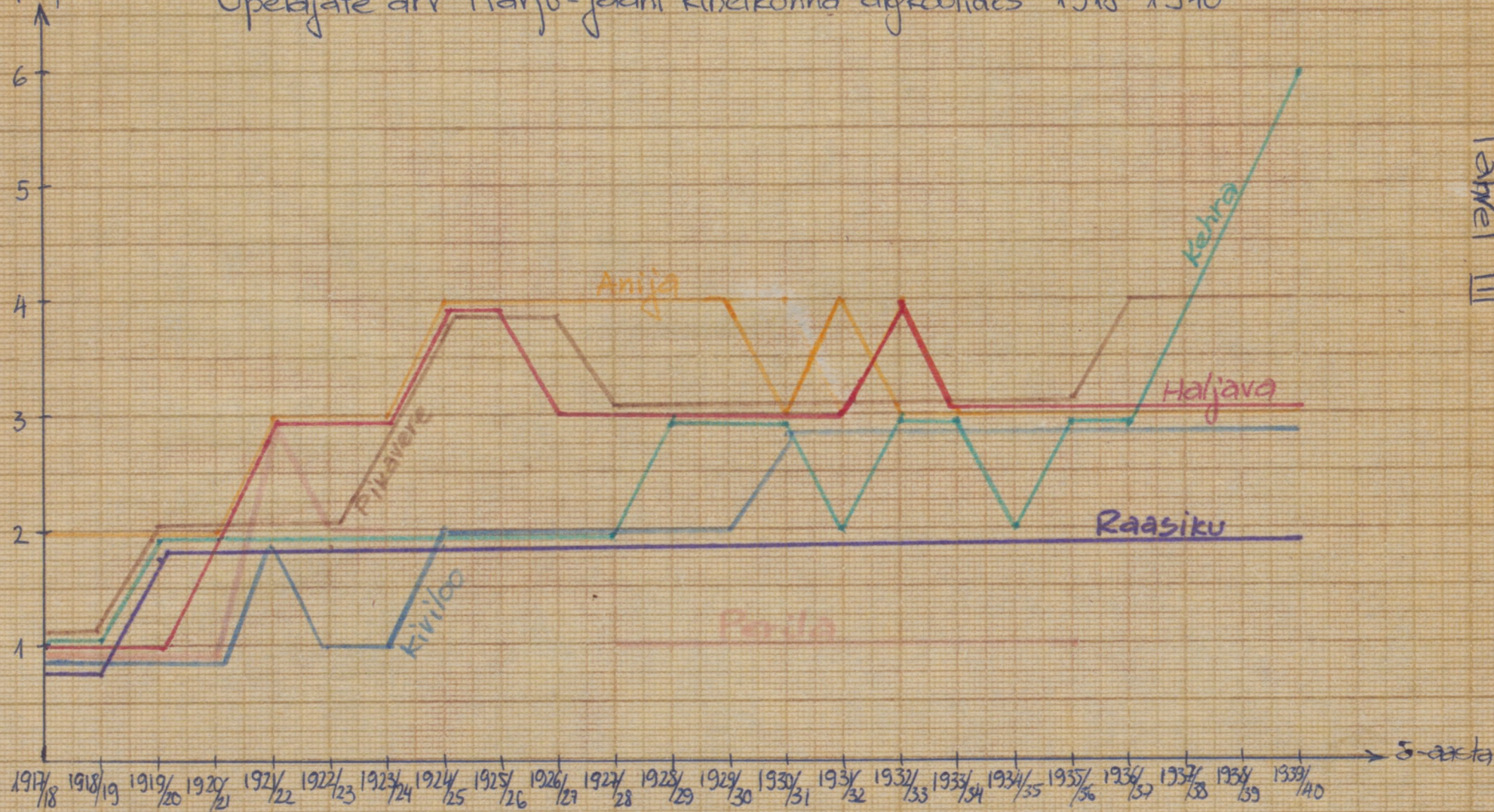
Tahvel I

Klassikomplektide arv Harju-Jaani kihelkonna algkoolides 1918-1940

õpetajad

Õpetajate arv Harju-Jaani kihelkonna algkoolides 1918-1940

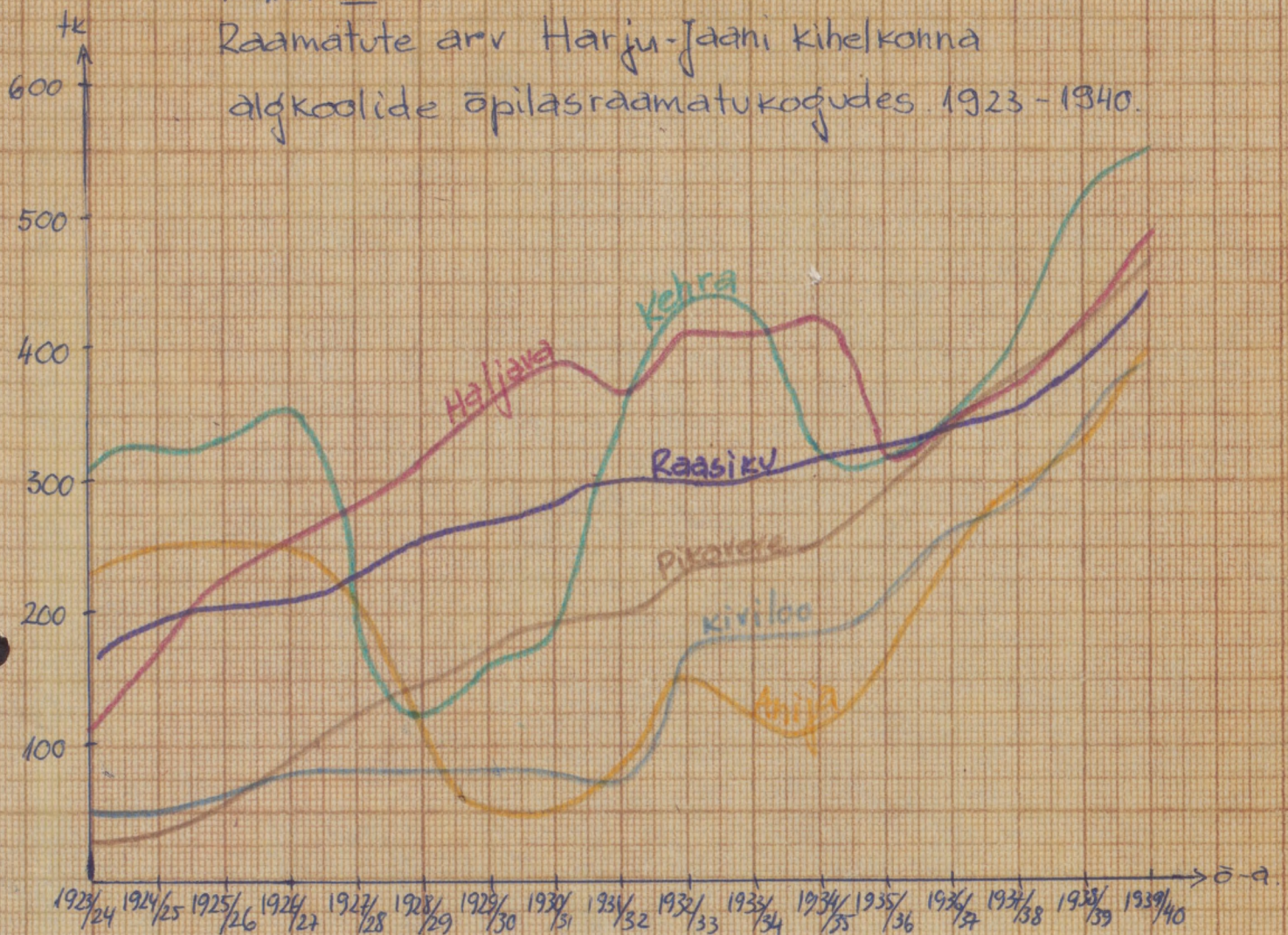
Tahvel III

Tabel IV

46 -

Raamatute arv Harju-Jaani kihelkonna

algkoolide õpilasraamatukogudes 1923-1940.

Õpilaste arv Harju-Jaani kihelkonna algkoolides 1923-40.

